

JAARBOEK VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

46

KON. NED. GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE
AMSTERDAM 1959

Commissie van Redactie: Dr. H. Enno van Gelder, Voorburg;
Dr. A. Gorter, Bilthoven; O. N. Keuzenkamp-Roovers, Groningen;
Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta, Amsterdam.

Alle correspondentie betreffende redactie en administratie te richten
aan het secretariaat: Zeestraat 71B, 's-Gravenhage.

MUNTVONDSTEN

Vriezenveen 1959. — In deze gemeente kwam een kleine vondst aan de dag, die verworven werd door de Oudheidkamer „Oud-Vriezenveen”. De schat bestaat uit:

- 10 zilveren groten van hertog Willem I van Gelre (Van der Chijs 7,12)
- 9 zilveren groten van hertog Albrecht van Beieren, graaf van Holland (Van der Chijs 7,5; Van Gelder 27)
- 5 zilveren hellers uit verschillende Zuid-Duitse ateliers.

De Gelderse en Hollandse munten zijn volkomen gelijktijdig: de eerste zijn geslagen te Arnhem tussen 1390 en 1393, de laatste te Dordrecht en Geertruidenberg tussen 1389 en 1393. Daar in 1393 beide emissies door nieuwe typen vervangen zijn, mag aangenomen worden, dat de gevonden stukken op zijn vroegst in 1390, op zijn laatst kort na 1393 buiten circulatie geraakt zijn. Deze vaststelling is van belang met het oog op de Duitse hellers, die in gezelschap van de Nederlandse munten gevonden werden.

Heller is de naam van een zeer populaire muntsoort, die oorspronkelijk sedert de 12e eeuw werd geslagen in de koninklijke munt te Schwäbisch-Hall (in Württemberg). De vz. vertoont een opgeheven geopende hand, de kz. een gevorkt kruis, aanvankelijk komt als omschrift de naam van de keizer, later HALLA voor; sedert de 14e eeuw wordt geen tekst meer aangebracht. De heller heeft vooral in de 14e eeuw een enorme verbreiding gevonden. Hij werd behalve te Hall ook in andere koninklijke munthuizen, in de eerste plaats Neurenberg, geslagen, en door vele andere vorsten nagevolgd: deze navolgingen handhaven aanvankelijk het hand-type, al of niet van onderscheidende tekens voorzien, later alleen de muntvoet, zodat zeer verschillende beeldenaars worden aangetroffen. Mettertijd werd heller de algemene naam voor een halve pfennig: in Zuid- en Midden-Duitsland werden tot in de 19e eeuw koperen hellers in deze zin geslagen.

De Zuid-Duitse hellers met een hand (Händelheller) speelden in de 14e eeuw ook een grote rol in de muntomloop van het Rijnland en komen meermalen in vondsten voor: gewoonlijk zijn het dan oude exemplaren veel vroeger geslagen dan de begeleidende inheemse munten¹. Een enkele maal worden zij ook gesignaleerd in vondsten in het oosten van ons land, hoewel zij hier nooit veel verder dan de grensstreken zijn doorgedrongen. De hiervoor beschreven vondst Arnhem 1957 bevatte twee 13e eeuwse hellers, de nog grotere vondst Zutphen 1958 echter geen enkele. Wel

werden 31 hellers aangetroffen in het depot Elst 1948², dat zeer veel Westduifs kleingeld bevatte.

Het aantal van vijf hellers in deze vondst van 24 stukken is dus wel als een bijzonderheid te beschouwen. Nog merkwaardiger is, dat van de vijf hellers slechts twee het algemene type zonder speciale tekens (Belzheim 26) vertegenwoordigden. De drie andere vertonen naast de hand een letter: een hoofdletter W op één stuk is zeker, de beide andere ex. zijn onduidelijk en vertonen waarschijnlijk een minuskel-w en een minuskel-a. Helaas is de betekenis van deze letters nog verre van opgehelderd. Dr. Elisabeth Nau te Stuttgart deelde mede, dat bij de tegenwoordige stand van onze kennis noch voor de ook van elders bekende heller met W, noch voor de blijkbaar niet eerder gesignaleerde hellers met w en a een plaats van herkomst kan worden aangewezen. De exemplaren zijn vrij sterk afgesleten, zodat aangenomen moet worden, dat zij aanmerkelijk ouder zijn dan de begeleidende beter geconserveerde Nederlandse munten; dit is in overeenstemming met de algemene vaststelling dat het aanbrengen van letters op de handhellers kort na 1350 begonnen is en tegen het einde van de 14e eeuw de hand als beeldenaar door wapens werd vervangen.

H. E. v. G.

¹ Elisabeth Nau, Heller aus dem Münzfund Sievernich, *Hamburger Beiträge zur Numismatik* 3 (1957), p. 401.

² *Jaarboek* 45 (1958), p. 94.

SUMMARY

At Vriezenveen (Overijssel) a small hoard of 24 silver coins has recently been found which can be dated between 1390 and shortly after 1393. Five of these coins are hellers from S. Germany which have occurred before in hoards from the East of the Netherlands, but only rarely. They are usually much older than the other components of the hoards in which they occur.

Venray 1957. — A small correction should be made in the account of this hoard given in *Jaarboek* 45 (1958), p. 155—61. One of the vlieger of Groningen which I acquired from the hoard and which was much corroded and only partially legible, turned out on examination to be not of Groningen at all, but to be a stuber of Mörs of 1478 (Noss 36). The type of the two coins is the same, the one being imitated from the other. All that can be read of the obverse legend is + MONE///OV-A*M(OERS)ENE', but the identity is certain. This coin of Mörs ought therefore to be included, in place of one of the vlieger of Groningen of 1478, in the inventory of the hoard.

PHILIP GRIERSON.

Hoogeloon 1953. — Op 21 mei 1953 werd in de Breetstraat te Hoogeloon een kleine muntschat gevonden, die onlangs door het Gemeentebestuur ter determinatie aan de Kon. Penningkabinet werd voorgelegd. De schat bestond uit de volgende stukken: 1 gouden en 21 zilveren munten, waarvan de jongste het jaartal 1622 draagt.

Bourgondische Nederlanden

Philips II,	Philipsdaalder, Gelderland 1557	1
	halve Philipsdaalder, Gelderland 1562 (G-H 211-6a)	1
	$\frac{1}{20}$ Philipsdaalder, Brabant onl. (ca. 1595)	1
	Doornik onl. (ca. 1590)	1
Aartshertogen,	gulden, Brabant (Antw.) 1599 (G-H 287-1)	1
	stoter, Brabant (Antw.) 1600 (G-H 290-1)	1
	reaal, Brabant (Antw.) z.j. (G-H 293-1)	1
	patagon, Brabant (Antw.) z.j. (7), 1616 (2)	9
	Vlaanderen z.j., 1618	2
	Doornik z.j., 1620	2
Philips IV,	patagon, Doornik 1622	1

Spanje

Philips II,	dubbele escudo Sevilla z.j.	1
-------------	-----------------------------	---

De gehele schat vertegenwoordigde, gerekend naar het Nederlandse tarief van 1622, een waarde van 48 gulden 16 stuiver.

H. E. v. G.

SUMMARY

In 1953 a hoard consisting of 1 gold and 21 silver coins was found at Hoogeloon (N.Brab.) the latest coin of which is dated 1622.

Denekamp 1959. — Bij graafwerk voor een ruilverkaveling kwam een Siegburgkannetje met 24 zilveren munten te voorschijn. De schat werd door de conservatrice van het Museum „Natura docet” aldaar voor onderzoek naar Den Haag gezonden; enkele munten werden voor genoemd Museum verworven.

Nederlanden

Gelderland,	Bourg. rijksdaalder 1591	1
	schelling z.j. (De Voogt 28)	1
Drie Steden van Overijssel,	schelling 1561 (v.d.C. 8,49)	1
	halve schelling 1585 (Verk. 146,3)	1

Groningen,	flabbe 1561 (v.d.C. 17, 144)	2
	flabbe 1580, 1581, 1587, 1588, 158.	5

Engeland

Elisabeth I,	halve shilling 1566	1
--------------	---------------------	---

Spanje

Ferdinand en Isabella,	4 realen Sevilla (met $\square$)	2
	2 realen Sevilla (2), Cuenca, Granada	4
	Het ex. van Granada met klopp wapen van Zeeland	
	reaal Sevilla	3
Johanna en Karel V,	reaal Aragon 1520	1
Philips II,	8 realen Sevilla (met $\square$)	1

Portugal

Jan III,	teston (Batalha Reis 41, 46)	1
----------	------------------------------	---

De verbergingsdatum kan blijkens de Gelderse kruisdaalder op na 1591 gesteld worden. De merkwaardig eenzijdige samenstelling van de schat laat echter niet toe een nauwkeurige begrenzing te geven. De Nederlandse munten zijn in hoofdzaak door Groningse flabben vertegenwoordigd en enkele andere schellingen en slechts door één grotere munt. Zowel leeuwendaalders als munten van Philips II, die gewoonlijk het gros van dergelijke vondsten uitmaken, ontbreken.

Opvallend is het grote aandeel van de Spaanse matten en onderdelen, die maar een enkele maal in zo groot aantal optreden, bijv. in de vondst Sneek 1947¹. Ten aanzien van de datering hiervan is op te merken, dat de vervaardiging van munten op naam van Ferdinand en Isabella in hoofdzaak heeft voortgeduurd tot 1566; slechts voor de gouden escudos en de in Aragon geslagen stukken is tijdens de lange regering van Karel V diens eigen naam gebruikt². De hier gevonden 4 realen-stukken, die hetzelfde essayeursteken dragen als een 8-realen-stuk op naam van Philips II, zijn zeker niet lang voor 1566 geslagen.

H. E. v. G.

¹ *Jaarboek* 41 (1954), p. 112-4.

² O. Gil y Farrès, *Historia de la Moneda Espanola*, Madrid 1959, p. 237.

SUMMARY

24 silver coins have been found at Denekamp (Overijssel) which must have been deposited after 1591. The largest element in the hoard consists of Spanish coins which is unusual.

Ouddorp 1959. — In de zomer van 1959 werd aan het strand te Ouddorp in een dikke laag klei een skelet gevonden, vermoedelijk van een man. Onder het skelet werden drie zilveren gespen en een aantal munten aangetroffen.

De 21 zilveren munten konden als volgt worden gedetermineerd:

Nederlanden

Gulden, Overijssel 1706

Schelling, Deventer 1686, Kampen 1689 en 168., Zutphen 1691

Duitse Rijk

Pruisen, Frederik II, 6 groschen Königsberg 1755

groschen Stettin 1753, Magdeburg 1753, onl. (1)

Mecklenburg-Strelitz, Adolf Frederik III, groschen 17...

Adolf Frederik IV, 4 groschen 1754

Lübeck, 8 schilling 1729

Münster, Clemens August van Beieren, ½ groschen 1745

Würzburg, Peter Philipp van Dernbach, groschen 1683

Noorwegen

Frederik IV, 8 skilling 1729

Frederik V, 24 skilling 1748

De zilveren gespen zijn alle van dezelfde makelij, die desgevraagd door het Costuummuseum alhier en het Nederlands Openluchtmuseum te Arnhem in het tweede of derde kwart van de 18e eeuw gedateerd wordt. Een lokalisering van het algemene type bleek onmogelijk. Waarschijnlijk was het grootste van de drie stukken (52 × 45 mm) een ceintuurgesp, de beide kleinere die een stel vormen, kunnen als schoengesp of als kuitgesp hebben dienst gedaan. Alle drie vertoonden de ingegraveerde initialen I W S.

Geven dus de resten van zijn kleding geen aanwijzing over de herkomst van de hier, mogelijk bij een schipbreuk, verdronkene, de munten geven dat wel. Het geld, dat hij bij zich gehad heeft, vertoont nl. een voor Nederlandse toestanden wel uitermate ongebruikelijke samenstelling. Behalve de laat-17e eeuwse schellingen en de éne gulden, muntsoorten die zoals bekend tot in de 19e eeuw algemeen in gebruik zijn geweest, zijn 15 van de 21 munten uit het Oostzeegebied afkomstig en behoren tot

soorten, die nooit in de Nederlandse circulatie een rol hebben gespeeld. Dit wijst er wel zeer sterk op, dat de omgekome ne deze munten vandaar heeft medegebracht: het is alles in Noord-Duitsland en Skandinavië algemeen circulerend kleingeld, zodat zijn herkomst in dat gebied gezocht moet worden. De munten, die in hoofdzaak uit de jaren kort vóór de Zevenjarige oorlog dateren, terwijl de massale aanmuntingen uit de oorlogsjaren zelf ontbreken, wijzen erop, dat zij niet later dan 1755 of 1756 bijeengebracht zijn. Hieruit mag dus met vrij grote waarschijnlijkheid geconcludeerd worden, dat de schepeling uit het Oostzeegebied hierheen gevaren is en dat hij ongeveer in 1756 om het leven gekomen is.

H. E. v. G.

SUMMARY

In 1959 a skeleton was found on the beach at Ouddorp (S. Holland). Underneath 21 silver coins and three silver buckles with initials were discovered. 15 of the 21 coins originate from the Baltic area and have never been current in the Netherlands. They date mostly from the period shortly before the Seven-years war, so that the owner of the coins must have lost his life c. 1756 probably after having come from the Baltic area.